De Spaanse tijd

Na de dood van Maria van Boergondië wordt haar zoon Filips de Schone de nieuwe hertog. Wanneer hij sterft (+1507) wordt zijn zus Margaretha van Oostenrijk de landvoogdes die haar intrek neemt in een paleis in Mechelen. Filips de Schone was zelf gehuwd met Joanna van Castilië, koningin van Spanje, en Filips was zelf vader van de latere keizer Karel. Bij diens geboorte in 1500 in Gent ontstaat er een groot feestgedruis. Hij zal later over ongeveer 40% van de Europese bevolking heersen.

De 16de eeuw is een gouden tijd voor de Nederlanden. Antwerpen wordt na Brugge de nieuwe wereldhaven. Het zal de rijkste stad in Europa worden. Schepen van over de hele wereld vloeien er binnen. Portugezen en Spanjaarden kiezen Antwerpen om hun overzeese buit naar Europa te brengen.

Overal ontstaan er gedrukte boeken die de nieuwe ideeën van die tijd mee verspreiden. Zo zal de Fransman Christophe Plantin in 1550 zijn drukkersbedrijf in Antwerpen beginnen uitbouwen.

Een van die nieuwe ideeën waarmee de Spanjaarden te maken kregen waren de protestantse opvattingen over het geloof. Dit begon al in 1517 toen de Duitse monnik Maarten Luther de katholieke aflaten begon te bekritiseren. De doorsneebevolking was toen vooral bezig met de vraag 'hoe kom ik in de hemel'. Niet gelovig zijn was toen onbestaande. Met de aflaten kon met straffen laten kwijtschelden om zo zijn latere zielenrust te verkrijgen. Luther publiceert zijn visie in 95 stellingen. Hij zal ook de bijbel in de volkstaal laten verschijnen, naast het klassieke Latijn.

Rond 1520 zijn er door de Spanjaarden georganiseerde boekverbrandingen in Leuven en in Gent.

In 1539 krijgt keizer Karel V, de kleinzoon van Maria van Boergondië, het aan de stok met de stad Gent die weigeren nog bij te dragen aan de nieuwe belastingen die de keizer had opgelegd om zijn vele oorlogen te financieren. De keizer onderdrukt deze opstand en zal later in 1548 verklaren dat de Nederlanden onder de naam 'de 17 Provinciën' voor altijd één en ondeelbaar zijn. De keizer zal in 1555 aftreden ten gunste van zijn zoon Filips II.

Filips II erft een opstandige regio. De Spaanse legere die er gelegerd zijn om de grens met Frankrijk te bewaken kosten geld en zorgen voor onrust. Na ook een mislukte graanoogst breekt een protest uit in 1566 waarbij 400 leden van de hoge en lage adel in de Nederlanden een smeekbede richten aan Margaretha van Parma, landvoogdes en halfzus van Filips II, om toleranter te zijn tegenover het protestantisme.

Er was ondertussen een nieuwe protestantse stroming op gang gekomen o.i.v. de Frans-Zwitserse theoloog Joannes Cardijn. Overal ontstonden er geheime openluchtbijeenkomsten. Het was een zekere Sebastiaan Matte, een mutsenmaker, die vanuit Steenvoorde in Frans-Vlaanderen de boel op stelten zette. Met een groep aanhangers, slaan ze alles stuk in de lokale abdij en vernietigen er de heiligenbeelden. Deze beeldenstorm breidt uit naar verschillende Vlaamse steden.

(foto P. 141, Het verhaal van Vlaanderen)

De Spanjaarden sturen na deze grootste aanval ooit op de katholieke kerk, de Spaanse edelman Alva naar hier. Hij vestigt zich in Brussel en onder zijn strafbewind wordt o.a. de Raad van Beroerte opgericht. Namen van 12.000 opstandelingen worden genoteerd, waarvan het merendeel gestraft wordt. 60.000 mensen vluchten naar andere oorden. Verschillende aanstokers van de beeldenstrom komen op de brandstapel of aan de galg.

In 1567 besluit Alva de aanhouding van twee edelmannen, de graven van Egmont en Hoorn, na een etentje bij hem thuis.[1] Beiden worden onthoofd op de Brusselse Grote Markt. [2] Het hart en een nekwervel van de graaf van Egmont worden nog altijd bewaard in Zottegem, eens zijn thuisbasis. Het was toen ook de bedoeling om Willem van Oranje aan te pakken, maar was nog net gevlucht naar Duitsland. Alva had tijdens zijn korte bewind (hij wordt in 1573 teruggeroepen naar Spanje) meer slecht gedaan dan wat Calvijn en Luther op 30-40 jaar tijd hadden gepresteerd, werd toen gezegd.

De welvarende Nederlanden worden vanaf 1568 een bloedig conflictgebied. De regio Komt in opstand, dit wordt het begin van de 80-jarige oorlog genoemd.

Alles gaat nu snel. Muitende Spaanse troepen plunderen Antwerpen in 1576 (Spaanse furie). In 1581 vaardigen de Staten-Generaal een soort onafhankelijkheidsverklaring uit waarbij ze de Spaanse koning als een onbekwame tiran afschilderen.

Verschillende steden komen onder een calvinistisch stadsbestuur. De Spanjaarden bouwen ten noorden van Antwerpen op korte tijd twee forten, Sint-Filip en Sint-Marie en blokkeren de opstandige stad met een bootbrug. De Antwerpse burgemeester Marnix van Sint-Aldegonde laat zich adviseren door een Italiaans ingenieur om deze bootbrug aan te vallen met zogenaamde brandboten. Aan de andere kant zou ook een Hollandse vloot komen opdagen. De aanval met de brandboten mislukt gedeeltelijk en de Hollandse vloot was ook al niet verschenen. In 1585 geeft Antwerpen zich over. 40.000 inwoners verlaten hun thuisstad. Antwerpen ziet daarmee zijn inwonersaantal halveren. Ook in andere Vlaamse steden ontstaat er een migratie naar het noorden.

Bron: Het verhaal van Vlaanderen, TV-reeks op CANVAS, 2023 en het gelijknamige boek Het verhaal van Vlaanderen, H. De Paepe, L. Lauwaert, 2022.

Marc Van Stappen, 2023, www.stap-brug.be

[1] Fragment TV-reeks Het verhaal van Vlaanderen.
[2] Met ook TV-fragment van Charles Delespiere, de beul die hen zal onthoofden.